

HİBETULLAH B. İBRÂHİM'İN SAATNÂMESİ VE ESERDE DUDAK UYUMUNUN DURUMU

Muhammet YELTEN

Türkçe'nin diğer dillere göre farklı aynı zamanda en önemli yanlarından biri ses uyumu özelliğidir. Ses uyumunun temeli benzeşmeye dayanır. Benzeşme hadisesinin bir kural çerçevesinde işlemesi Türkçe'ye mahsustur diyebiliriz. Dilimizdeki ünlü ve ünsüz seslerinin söylenişte birbirlerine gösterdikleri uyumun başlangıcı dilin doğuşuyla var olduğu kabul edilir. Yani Türkçe kökten fonetik uyuma bağlı bir dildir. Böyle bir özellik dilimiz için sınırlayıcı olmakla birlikte; telaffuza sağladığı kolaylık ve hiç tavizsiz şekilde işleyen bir kural olması bakımından da diğer dillere göre farklıdır.

Türkçe'deki ses uyumlarının gelişmesi asırlara göre değişik manzara arz etmektedir. Yaygın ve sürekli olan kalınlık-incelik uyumu, Türk dilinin ilk metinlerinden itibaren düzenli biçimde görülmektedir. Türkçe kelimelerin tamamında görülen bu uyum, zaman içinde tesir alanını genişleterek diğer dillerden aldığımız kelimeler bünyesinde de yoğun olarak etkisini göstermiştir. Bu tesirin en yaygın örneklerini XIV-XV. yüzyılda meydana getirilmiş mensur veya manzum Eski Türkiye Türkçesi metinlerinde görebiliyoruz. Telif veya tercüme olarak yazılmış bu eserlerdeki uyum ileri derecedir. Öyle ki günümüz Türkçesinde uyum dışında kalan **-ki**, **-daş** gibi eklerin bile Eski Türkiye Türkçesi devresinde kelime kök ve eklerine uyum gösterdiğini metinlerdeki sayısız örneklerle takip edebiliyoruz.

Dilimizdeki temelden var olduğunu kabul ettiğimiz bir başka uyum da yine ünlü seslerde görülen düzlük-yuvarlaklık uyumudur. Başka bir söyleyişle dudak uyumudur. Bir kelimedeki ünlü seslerin düzlük yuvarlaklık bakımından birbirini takip etmesi esasına dayanan bu uyum, Türkçe'nin her devresinde ve her sahasında kelime bünyesine kuvvetle hâkim değildir. Fakat Türkçe kelimelerin büyük bir kısmının yapısında böyle bir uyumun var olduğu da muhakkaktır. Dudak uyumu bilhassa Türkiye Türkçesi devresinde kendini hissettirir.

Düzlük-yuvarlaklık uyumunun en zayıf olduğu devre, kalınlık-incelik uyumunun tam tersine, XIII-XV. yüzyıllarda hüküm süren Eski Türkiye Türkçesi

dönemidir. Bu devreye ait metinler üzerinde yapılmış çalışmalarla, uyumların manzarası bütün ayrıntısıyla ortaya konulmuştur. (Yelten, *Târih-i İbn-i Kesir Tercümesi*, s. 50-130; Yavuz, *Tezkiretü'l- Evliya*, s. 40-95; Özkan, *Mahmûd b. Kadî-i Manyâs Gülistan Tercümesi*, s. 23-125).

Söz konusu uyumsuzluk, XVI. yüzyılın başından itibaren katılığını yavaş yavaş kaybederek kelime kök ve eklerinde uyuma bağlılık göstermeye başlamıştır. Uyumun Osmanlı Türkçesi'nin (XVI-XIX.yüzyıl arası) hangi devresinde tam olarak görülmeye başladığını, ilgili devrelere ait eserlerden hareketle söyleyebilmek mümkün değildir. Çünkü dil tarihimizde Osmanlı Türkçesi diye adlandırdığımız bu devrede yazılan eserlerde hareke sistemi ortadan kalkmıştır. Bu değerlerin yerini Arapça ve Farsça kelimelerin uzunluklarını gösteren harfler (elif, vav, ye) temsil etmeye başlamıştır. Bunlar aynı zamanda Türkçe kelimelerdeki ünlü seslerin görevini de yerine getiriyorlardı. Fakat bu harflerin Türkçe kelimelerdeki ünlüleri karşılamaları hiçbir zaman verimli ve yeterli olamamıştır.

Türkçe'deki dört yuvarlak ünlüyü (o, ö, u, ü) yalnız bir vav harfinin temsil etmesi, karşımıza izahı güç durumları çıkarmıştır. Bu tür sorunların yanında XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı imlâsının telaffuza dayalı olmaktan çıkarak kalıplaşmış bir imlâ sistemine bağlanması, dildeki ses gelişme ve değişikliklerini metinlerden hareket ederek tespit etmeyi bir kat daha güçleştirmiştir.

Bugün Türkiye Türkçesi'nde kullandığımız birçok kelimenin fonetik ve imlâ özelliklerinin tarihî gelişme seyrini, yukarıda belirtmeye çalıştığımız imlânın yetersizliklerinden dolayı, takip etmemiz imkansız duruma gelmiştir.

Dilimizin tarihî fonetik değerlerini belirlemede bize yardımcı olacak eserlerin başında, XVII. yüzyıldan itibaren Macar, İtalyan ve Fransızların Türkçe'yi öğrenmek veya öğretmek maksadıyla hazırladıkları sözlük ve gramer kitapları gelmektedir. "Transkripsiyon metinleri" dediğimiz bu çalışmalarda kelimeleri kalıplaşmış imlâsının yanında söylenişlerindeki değişmiş şekillerini aktiren yazılışlarını da bulabiliyoruz. Transkripsiyon metinleri içinde bilhassa Latin harfleriyle başılmış veya çeviri yazıları verilmiş olanları çok önemli bir yer teşkil etmektedir (Molino, Parigi, Meninski, Harsany, Carbognano, Viguier'in eserleri). Bu çalışmalarda genellikle sözlü dilden sağlanan malzemeler etkili olmuştur.

Evliya Çelebi'nin yazdığı *Seyahatname*, her ne kadar tam bir hareke sistemini göstermese de birtakım fonetik değerlerin dikkate alınarak yazılmış olması, dil çalışmaları için önemli bir kaynak ve malzeme olarak kabul edilmiş ve üzerinde çalışılmaya değer bulunmuştur (Develi, *Evliya Seyahatnamesine Göre*

XVII. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar, 1995; Duman, *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre XVII. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, 1995).

Dudak ünlü uyumunun Osmanlı Türkçesinin hangi devresinde başladığını belirleme konusunda çalışmalara katkıda bulunabilecek yazma eserlerin başında, hiç şüphesiz istinsah edildiği dönemin telaffuzuna bağlı kalarak harekelenmiş olanlar gelmektedir.

Bu tür eserler kopya edilirken orijinal yapısı ihmal edilip kâtibin telaffuzu metine yansıtılmıştır. *Sa'atnâme* bu bakımdan üzerinde durulması gereken mühim bir eserdir.

Eserin adı, yazarı, yazıldığı tarih ve istinsah tarihi:

Bazı kaynaklarda varlığından söz edilen (Vasfı Mahir Kocatürk, s. 197) kitabın adına, eserin değişik sayfalarında rastlamak mümkündür (Süleymaniye Ktp., Serez, nr. 1609, varak, 1b/1, 5b/1, 10a/11, 10b/12, 11b/8, 18b/8).

Yazar eserini nasıl ve hangi kaynaklardan yararlanarak meydana getirdiğini anlatırken kitabın adını da açık şekilde zikretmiştir: " *Ve dahı her kim bu kitâbı kim Sa'atnâme dirler bu kadar delîl-i Kur'ân ve ahâdis-i Nebeviyye ile ulu kitâblardan intihâb olup tercüme olmuştur..* (5b/1-3)

Sa'atnâme'nin yazarı Hibetullah b. İbrâhim'dir. Müellifin adı eserinin birçok yerinde geçmektedir (4b/13, 8a/12, 9b/7, 10b/8, 14a/4, 6). Yazar kendi adını açık ve net bir şekilde söyler: *Ve dahı bu kitâbun musannifi nahîf ü za'îf ve bir zerre Hibetü'llah b. İbrâhîm rahmetü'llâhi 'aleyhim ecma'in eydür:*

Müellifin ne zaman doğduğu, nerede yaşadığı konusunda kaynaklarda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Yalnız, *Sa'atnâme*'de çeşitli vesilelerle adını zikreden yazarın sağlam bir inanca sahip olduğunu; hayatını ve zamanını insanlara faydalı olmak için harcadığını tesbit edebiliyoruz.

Hibetullah eserini büyük bir dinî hassasiyetle vücuda getirmiştir. Bu titizliğini ve hassasiyetini eserini yazarken gösterdiği deliller ve uyguladığı fiillerden açık şekilde farkedebiliyoruz. Saatname, gece ve gündüzün çeşitli saatlerinin hususiyetlerinden, bu saatlerde edilmesi gereken dualardan ve ibadetlerden bahsetmekte, dolayısıyla dünya ve ahiret hakkında, Tevrat ve Kur'an'la birlikte çeşitli doğu efsanelerine ve islâmleşmiş mitolojiye dayanan hikayeler anlatmakta, bilgiler ve öğütler vermektedir.

Bu bilgilerden bazı kalıntıların yakın zamanlara kadar halk arasında yaşadığını görmekteyiz. Bu bakımdan eser, eski halk kültür ve terbiyesini kuran kitaplar arasındadır.

Mevcut kaynaklarda *Sa'atnâme*'nin ne zaman yazıldığı konusunda sağlam bir bilgiye rastlayamadık. Ancak Vasfı Mahir Kocatürk kendisinde bulunan bir *Sa'atnâme* nüshasına dayanarak XIV. yüzyılda meydana getirilmiş bir öğüt kitabı diye bahseder (Kocatürk, s.197.).

Pek çok yazma nüshalarına raslanan, XIX. yüzyılda basılmış nüshaları da görünen *Sa'atnâme*, dil ve ifade bakımından XIV. yüzyıl eserleri özelliğindedir. Kitabın aslının Farsça veya Arapça olduğu ve Türkçeye çevrildiği anlaşılıyor.

Sa'atname'nin çeşitli kütüphanelerde nüshaları mevcuttur. Nüshaların bulunduğu kütüphane adı ve numaraları aşağıda gösterilmiştir:

Süleymaniye Kütüphanesi'nin çeşitli bölümlerinde (Hacı Mahmud Efendi, nr. 1942; İzmir, nr. 833, 744; Serez, nr. 1634, 1609, 1610, 1652; Nuri Arlasez, nr. 87; Mesih Paşa, nr. 109; Laleli, nr. 1378; Yazma Bağışlar, nr. 1859, 3428, 3693, 4209, 2813, 3410, 3572;) (17 adet);

İstanbul Belediye Ktp., nr.1, 77, 311, 508, 418, 222 (6 adet);

İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi nr. 737, 739, 740, 738 (4 adet);

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, nr. 56 (1 adet);

Erzurum İl Halk Kütüphanesi, nr. 3049 (1 adet);

Fazıl Ahmed Paşa Kütüphanesi, nr, 462 (1 adet);

Eskişehir Memleket İl Halk Kütüphanesi, nr. 294 (1 adet);

Tire Kütüphanesi, nr. 610, 1342 (2adet);

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, 111. Ahmed ve Bağdat Köşkü bl., nr. 372, 3098, 1803, 1059 (4 adet);

Manisa İl Halk Kütüphanesi, nr. 1495, 1496 (2 adet);

Afyon Gedik Ahmed Paşa Kütüphanesi, nr. 18179, 18183, 18180 (3 adet);

Kayseri Reşid Efendi Kütüphanesi, nr. 4987 (1 adet);

Tercüman Gazetesi Kütüphanesi, nr. 304, 138 (2 adet);

İstanbul Merkez Kütüphanesi, nr. 5879 (1 adet);

Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Kemankeş bl., nr. 311, 312 (2 adet);

Çorum il Halk Kütüphanesi, nr. 9581 (1 adet);

Türkçe Yazmaları Toplu Katalogu, nr. 47, 20, 804, 814, 47, 1126, 1391 (6 adet);

Nuruosmaniye Kütüphanesi, nr.4424 (1 adet);

Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu İlçesi Halk Kütüphanesi, nr. 694, 1055, 1225 (3 adet);

Samsun Vezirköprü Fazıl Ahmed Paşa İlçe Halk Kütüphanesi, nr.4383, 462 (2 adet)

Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, nr. 344 (1 adet);

Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, nr.786 (1 adet) olmak üzere toplam 63 nüshasını tespit etmiş bulunuyoruz.

Nüshaları hacim ve muhteva bakımından değerlendirdik ve iki ayrı nüsha grubunun varlığını tesbit ettik. Birinci gruba giren nüshalarda konular kısa ve öz şekilde anlatılmış; ikinci gruptaki nüshalarda ise mevzular âyet ve hadislerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu yüzden daha hacimli bir nüsha grubu oluşmuştur. Hacim olarak 60 ila 100 varak olanlar birinci gruba; 120 ila 150 varak arasında olanlar ise ikinci gruba teşkil etmektedir.

Sa'atname'nin Serez, nr.1609'da kayıtlı olan nüshası, ikinci gruba dahil olup dudak uyumu bakımından çok değişik bir özellik arz etmektedir. 126 varak hacma sahip olan nüsha nesih yazı formundadır. İstinsah tarihi hicri 1103 olan metinden tespit ettiğimiz dudak uyumuna bağlanmış eklerin örneklerini aşağıda veriyoruz:

ÇEKİM EKLERİ

İyelik Ekleri:

Teklik 1. şahıs iyelik ekinden önceki yardımcı ünlü : **-(İ)m**

habib-i-m 6a/12, 6b/1, 32b/6, 35a/1, 3, kullar-ı-m 6a/12, 87a/7, dizâr-ı-mı 6b/2, 115a/4, günah-ı-m 8a/10, 8b/3, 49a/11, padişah-ı-m 8b/2, ta'at-ı-m, 8b/3, padişah-ı-m 8b/6, 10b/9, mâl-ı-m, 23b/12, nâm-ı-m 23b/12, haseb-i-m 23b/12, hikmet-i-m-le 27a/3, hayâl-i-m 27a/7, ten-i-m 42b/10, kelâm-ı-m 34b/13, celâl-i-m 50a/7, kitab-ı-m-a 87a/8, akl-ı-m 88a/12, tazeliğ-i-m 84b/7-9, mevk-i-m 89b/8, iç-i-m-de 91a/1, evlâd-ı-m 100b/12, hasm-ı-m-ı 100b/11, kardaş-ı-m 100b/12, ard-ı-m-ca 100b/2, ard-ı-m-da 101b/3, ta'allukat-ı-m 98a/6, 'izzet-i-m 49b/2, 50a/7, 94b/8, 98a/6, 115a/13, 122b/11, emânet-i-m 94a/3, dost-lar-ı-m 82b/3, tamarlar-ı-m 101b/7, hal-i-m-i 101b/11, düşmenleri-m-in 83a/1, ümid-i-m 104a/10, yan-ı-m 102b/4, 5, ümmet-i-m 126a/4

Teklik 2. şahıs iyelik ekinden önceki yardımcı ünlü : **-(İ) n**

ameller-i-n 105b/8, habib-i-n 3a/13, peygamber-i-n 3b/1, saatnameler-i-n 14a/7, kalb-i-n 27b/8, mal-ı-n-dan, ayag-ı-n 60a/10 , 85a/13, 85b/7, evlâd-ı-n-dan 85b/7, konuşlar-ı-n-ı 93a/10, dostlar-ı-n 89a/13, itdükler-i-n 84a/3

Teklik 3. şahıs iyelik eki: -sU, -U

ölü-sü 82b/2, gönl-ü 24b/8 , göz-ü 41a/4 , ön-ü-n -de 11b/2 , 75b/13 , ön-ü-ne 13a/6 , 47a/10 , 124a/7 , uc-u-na 83b/12 , 92a/4 , 96b/10 , 100a/12 , 118b/9, uc-u-nda 102a/12 , üst-ü-nden 108b/4 , çokluğ-u-na 8b/3 , yol-u-na 18b/13 ,

Çokluk I. şahıs iyelik eki : -(I)mIz

temâşa-mız-a 2b/1, vimeklig-i-miz 3b/3, bitiler-i-miz-ü 4a/1, arka-mız-dan , 4a/2, yüz-ü-miz 4a/3, günahlar-ı-mız-dan 8b/5, can-ı-mız 15b/5 söz-ü-miz-e 19b/11, cevâb-ı-mız 35a/4 dil-i-miz-de 60a/1 , iş-i-miz 59b/10, makbere-miz-ün 59b/2, menzili-miz-i 59b/8, yan-ı-mız-da 60b/4

Çokluk 2. şahıs iyelik eki : -(I)nIz

gölge-niz 2a/8, bir-i-niz-e 85b/1, gölge-niz 20a/8 , du'â-nız 110b/6 , suç-ları-nız-dan 50a/6 ,

İlgi Hali Eki : -In, -nIn

yar-in 4b/10, kitâb-ın 8a/12, kimesneler-in 9a/7, fakîr-in 10b/12, kişiler-in 12a/2, anlar-ın 12a/5, 29b/3, 32a/7, beg-in 13a/6, olan-ın 14a/8, peygamber-in 19b/10, 37a/9, tanrı-nın-dur 24a/11, 12, Allah-ın 23b/13 , 47a/10 , yaradılmış-ın 54b/10 , adem-in 74a/13 , makam-ın 74a/11, sultanı-nın 74b/2 , makam-ın 74b/4, hatunlar-ın 97b/1 , alem-in 92a/11, bunlar-ın 97b/4, ümmet-in 79a/1, saz-ın, 123a/10, kafirler-in 109a/3, 7, deniz-in 112b/13, zalim-in 109a/2, kandil-in 114a/2, ben-im 5a/5, 12a/2, 34b/13, 43a/6, 84b/3, 11, 87a/8, 91a/1, 94a/2, 3, 98a/4, 101a/1, sen-in 10a/10, an-ın 21a/2 , 32a/8 , 97a/9 , biz-im 35a/4

Bildirme Ekleri**Teklik 3. şahıs bildirme eki : -dIr**

altında-dır 57b/8 , 82a/4 , akikden-dir 115a/13 , muhtasar-dır 69a/12 , ümid-dir 70b/13, 112b/4, 119b/11, fena-dir 102a/1 , ferişte-dir 113a/12 , melek-dir 114b/4, inciden-dir 115a/13 elmasdan-dır 115a/12, kafurdan-dır 115a/2, akikden-dir 115a/12 öğüt-dir 78a/121, fitne-dir 101b/13, fena-dir 102a/1, altın-da-dır 83a/4, cevherden-dir 112b/2 , cennet-dir 114b/12 , efdal-dir 124a/12 , 124b/2 ,

Çokluk 1. şahıs bildirme eki :-Iz

melekleri-y-iz 66b/11 , yakın-ız 87a/13

Zaman ve Şahıs EkleriGörülen geçmiş zaman eki : **-di**

gönder-di-m 19a/7 , 27a/4 , 79b/11 , gel-di-m 49a/12 , eyle-di-m 18b/6, 50a/9 , 95b/3 , 98a/11 , yarlığa-dı-m 18b/5, bilme-di-m 27b/13, yatma-dı-m 27b/3, itme-di-m 38a/4, an-dı-m 78a/4, al-dı-m 89a/13, başla-dı-m 99a/6 , al-dan-dı-m 102/1, doyma-dı-m 102a/1, yaradıl-dı-m 103b/1, çık-dı-m 106a/11, tutma-dı-m 104a/12, görme-di-m 123b/12, 125a/7, ider-di-m 125b/13, görme-di-m 123b/12

bölünme-di-n 34b/6 , eyle-di-n 35a/8 , 49a/1 ,

bilme-di-k 59a/2 , işle-di-k 50b/13 , it-di-k 64a/3 , san-dı-k 59a/2 , var-dı-k 2a/5 ,

Geniş zaman eki : **-Ir**

var-ır 111a/6, on bir yerde), agr-ır 101b/8 , al-ır-lar 36a/9 , gir-ir-ler 18b/13 , ver-ir 20b/1 , (on bir yerde geçti), vir-ir 20b/8 , (dokuz yerde geçti), gözed-ir-ler 29b/3

bekle-r-iz 69a/12, kılar-ız 8a/4 , ver-ir-iz 32b/12

Emir Eki :

-alım, -eyim

gel-elim 15a/3 , 19b/11 , 39b/11, 55a/6 , 108b/10 , 110b/10 , sil-elim 54b/ , işid-elim 15b/2 , bak-alım 70a/6, 99b/10, dey-elim 61a/12 , gör-eyim 79b/12, id-eyim 126a/3, gör-elim 101b/1, neyley-elim 67a/12, söyley-elim 103b/4 , neyley-eyim 101b/9, söyley-eyim 124a/1, var-alım 27b/13, yey-elim 21a/5 ,

gel-in 21a/5 , ir-in 121a/10 , kazan-ın 64b/8 , kıl-ın 64b/8

İsim-fiil Ekleri:

-dik

işle-dik-lerinden 51a/1 , it-dig-imiz 11b/6

Zarf-fiil ekleri:

-İp

yarad-ıp-dur 18b/2 ,

-Unca

yud-unca 11b/1 , 12a/4, 7, 9

-dikça

es-dikçe 76a/8 ,

-Ucak

ötücek 116a/3 ,

-dikde

iste-dikde 98a/4 ,

Yapım Ekleri:

-cU

göz-cü-si 9b/7 ,

-sIz

akıl-sız 33a/6 , iman-sız 42b/13, 43b/5 , 82b/4 , 85a/6 , 93b/8 , azad-sızların 33b/13, 49a/6 , 50b/8 , din-siz 43b/4 , 85a/5 , dil-siz 33a/6 , hesâb-sız 7b/1 , icâzet-siz 121b/8 , minnet-siz 91b/5 , nefes-siz 81a/1 , şerife-siz 110b/5 , şübhe-siz 18b/9 , telkin-siz 102b/1 , tevbe-siz 22a/4 , 97a/8 , za'ifler-siz 87b/6 ,

-cIk

barda-cık-ları 96a/10 , karı-cık-lar 6b/12, 13, kedi-cik 22b/13 , oğlan-cık-lara 22a/8 , sa'at-cık 60b/7 ,

-lUk

hoşnut-luk 58b/8 , 95a/6 , 101b/9 , kul-luk 10a/1, 37b/9 , 74a/2 , 79b/11 , 80a/10 , tendürüst-lük 118a/7 , yohsul-luk 58a/4 , yok-luğ-una 8b/3 , muştı-luk 98a/11

-Ik

aç-ık 11b/12 , 12a/11 , 16b/4 , 28b/12 , 72b/6 , 118b/7 , art-ık 81a/10 , 121a/3 , 121b/12 , 125b/11 , eks-ik 9b/3 , sın-ık-dur 27b/8 , uyan-ık 55b/10, 58a/5, 66b/9 , 67a/9, 68b/3, 69a/10, 73a/4 , uyan-ık-larun 58a/5

-dir

bez-dir-mesün 58b/11, in-dir-mege 28a/6, in-dir-mişdir 78b/7 ,

-U-n (dönüşlülük ekinin yardımcı ünlüsü)

bul-u-n-ıcağ 12a/11 , bul-u-n-a 97b/3 , bul-u-n-anlar 55b/3 , 73b/6 , 112a/8 (on altı yerde geçti), gör-ü-n-ür 63a/6, gör-ü-n-dü 24b/4

-(U)l

dök-ü-l-e 83b/13 , dök-ü-l-üp 23b/ , 80a/2 , 97a/1 , dök-ü-leydi 63b/3 , sür-ü-l-miş 2a/12, 13

-(U)-ş

yap-u-ş-a 96a/2 , 100a/6 , yap-u-şalar 83b/11 ,

-UcI, -UcU

getür-üci 90b/2 , yu-y-ucu 100b/1 , yuy-ucu-ya 100b/5 ,

Sonuç itibarıyla Eski Türkiye Türkçesi metinleri, döneminin dışında istisna edilindikleri zaman asıl özelliklerinden uzaklaşarak konuşma dilinin değerlerini taşımaktadırlar. Böylece bizim, tarihi dönemlerde dilin değerlerini takip etmemize büyük bir fayda sağlamaktadırlar.

BİBLİYOGRAFYA

Brendemoen, B., "Labiyal Ünlü Uyumunun Gelişmesi Üzerine Bazı Notlar" TM, XIX /1977-79 (1980), 223-240.

Carbognano, C.C. Da. *Prima Principi della Grammatica Turca*, Roma 1794.

Develi, Hayati, *Evlîya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar*, Ankara 1995.

Duman, Musa, *Evlîya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, Ankara 1995.

Gemalmaz, Efrasiyap, "Uyum ve Standart Türkiye Türkçesinde Uyumlar", *Araştırma Dergisi* 17, Erzurum 1989.

Hazai, G. *Das Osmanisch-Türkische im XV11. Jahrhundert Untersuchungen an den Transkriptionstexten von Jakab Nagy de Harsany*, Akademiai Kiado, Budapest 1973.

Kocatürk, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1970.

Nev'izade Atayî, Sohbetü'l-Ebkâr (neşreden: Muhammet Yelten), İstanbul 1998.

Parigi, B. *Vocabolario Italiano- Turchesco*(Söz Kitabı), 1-111, Roma 1665.

Timurtaş, F. Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl- Gramer- Metin-Sözlük*, İstanbul 1981.